

JAK SE NA TO BŮH MŮŽE DÍVAT?

V této přednášce se pokusíme teoreticky a částečně zodpovědět otázku po důvodu utrpení člověka; na závěr zjistíme, že odpověď není tak jednoduchá, jak se zdá po prvních dvou odstavcích.

Tato otázka je dostatečně známa a je to obvyklý začátek diskusí mezi ateisty a křesťany. Zní takto: Je-li Bůh, jak to, že je ve světě tolik utrpení? Dialog probíhá následovně: *Je Bůh dobrý?* ptá se ateista. *Určitě ano*, odpoví katolíci. *Miluje Bůh člověka? Samozřejmě. Je Bůh všemohoucí? Jistě. Tak proč něco neudělá s válkami!!* triumfuje ateista. Osa myšlenky je zřejmá: je-li Bůh všemohoucí a milosrdný, proč nechává nevinné lidi trpět? Proč zde jsou gulagy na Sibiři, Terezín, Dachau nebo Osvětim? Je-li Bůh všemohoucí a milosrdný, proč dopustil znásilňování v Chorvatsku, válku v Kosovu, genocidu v Čečensku, zabíjení ve Rwandě, nenávist v Irsku, útoky v Palestině a vyvražďování v Somálsku? Bůh je v pozici otce, před jehož očima týrají a mučí jeho vlastní dítě, může tomu zabránit, *a neudělá vůbec nic*. Přitom tvrdí, že své dítě miluje. Závěr je jasný: buďto je Bůh milosrdný, ale není všemohoucí, nebo je všemohoucí, ale není milosrdný, anebo není vůbec.

Dostali jsme se tak k problému utrpení. Částečně na tu otázku zodpovědět umíme, a částečně vůbec ne. Relativně jednoduše se dá vysvětlit utr-

pení, které je způsobeno lidmi, a to poukazem na svobodu člověka: Bůh miluje a přeje si být milován. Člověk je stvořen k lásce. Při narození dostává do vínku dva velké dary: svobodu a schopnost milovat. Aby byla možná láska, musí zde být svoboda. Svoboda a láska jsou dvě strany téže mince, nemám-li svobodu, nemohu milovat. V tomto smyslu nemůže milovat třeba zvíře. Láska je velmi dobrovolná záležitost a nedá se k ní nutit. Mám-li tedy jako člověk (nebo anděl) svobodu k lásce, musím však mít také nutně svobodu k ne-lásce, k popření lásky. Kdybych se nemohl rozhodnout mezi milovat – nemilovat, nedalo by se mluvit o lásce. Je to jakýsi vesmírný zákon. Mohu se tedy rozhodnout k lásce, nebo k nenávisti, anebo k lhostejnosti vůči Bohu. Bůh nám dává svobodu, a co dává, nebere nikdy zpět. Rozhodnu-li se ke zlu, Bůh moje rozhodnutí respektuje. Protože člověk má svobodu (a rozum), má i odpovědnost, samozřejmě. Gulagy musel někdo vymyslet, tábory musel někdo postavit a vězně musel někdo zabít. Byli to lidé, ne Bůh. Rovněž za výše uvedené války nesou odpovědnost lidé, kteří je vymysleli a zrealizovali. Protože jsou architekti válek svobodní, mají odpovědnost za to, co způsobili. Jediná výtku, kterou můžeme adresovat Bohu, je, proč stvořil člověka tak nešikovně.

Utrpení způsobené lidmi tedy můžeme vysvětlit poukazem na lidskou svobodu a z ní vyplývající odpovědnost. Co však vysvětlit neumíme, je utrpení způsobené bez zásahu člověka. Zemětřesení v Turecku a v Indii, výbuchy sopek a sesuvy lávy a bahna ve střední Americe, povodně v Bangladéši a hurikány na Kubě, rakovina, AIDS a dětská obrna, kdo je odpovědný za toto?

Staří Izraelité vidí v počátcích své historie věci jednoduše: kdo je zbožný a spravedlivý, tomu Hospodin žehná. Ano, početná rodina a bohatství jsou jistým znakem Božího požehnání. Naopak nemoc, neplodnost a chudoba se chápe jako znamení Boží nepřízně, jako trest za hříchy. Ještě v Novém zákoně se ptají Kristovi učedníci v příběhu se slepcem: *Mistře, kdo zhřešil: on sám, nebo jeho rodiče, že se narodil slepý?*⁴² a Ježíš musí pracně vysvětlovat, že takto to není, že nemoc není trest za hříchy člověka. I Izraelité sami si v průběhu svých dějin začínají uvědomovat, že původní teorie má vážné trhliny: kolem je přece tolik zlých a zároveň bohatých a tolik zbožných a chudých. V žalmech se proto často ozývá: Bože, tak kde je tvá spravedlnost? Jak to, že zbožným se daří špatně, a naopak zlým dobře?

Problému smyslu utrpení člověka je věnována jedna celá starozákonní kniha, a to kniha Job. Protože v českém jazyce existuje řada velmi dobrých a obšírných komentářů k této knize, zkusíme se podívat jen na hlavní myšlenku a ponecháme stranou většinu knihy, kterou je dialog Joba s jeho přáteli.

Job je muž spravedlivý a zbožný, a není proto divu, že mu Hospodin žehná. Job má sedm synů, prosperující hospodářství a četná stáda. Za Hospodinem však přichází ďábel, a Hospodin si před ním pochvaluje Jobovu zbožnost. Ďábel odpovídá: *Což se Job bojí Boha zadarmo? Což jsi jej i jeho dům a jeho statek kol dokola neohradil? Požehnal jsi všemu, co podniká, v zemi se to hemží jeho stády. Vztáhni však ruku a sáhni mu na majetek;*

⁴² Jan 9,2.

*přisahám ti, že ti bude do tváře zlořečit!*⁴³ Hospodin se tedy s ďáblem umlouvá, že provedou zkoušku. Ďábel smí udělat cokoli, jen se nesmí dotknout Jobova zdraví. A tak se dostavují známé Jobovy zvěsti: za Jobem přicházejí jeden za druhým poslové se špatnými zprávami: nepřátelé odehnali stáda a pobili čeled', zřítíl se dům, ve kterém právě hodovaly Jobovy děti, a všichni jsou mrtví, jiní nepřátelé odehnali další stáda, a tak podobně. Během několika minut je ze zámožného pastevce chudák bez rodiny. Job se však proti Bohu nijak neprohřešuje a říká: *Jahve dal, Jahve vzal: buď Jahvovo jméno pochváleno!*⁴⁴ Ďábel se proto s Hospodinem domlouvá, že tentokrát sáhne i na Jobovo zdraví, a dostává od Boha povolení, že smí udělat cokoli, jen musí ušetřit Jobův život. A tak se i stane. *A satan odešel ze slyšení u Jahva. Postihl Joba od chodidel po temeno hlavy zhoubnými vředy. Job si vzal střep, aby se škrábal, a usadil se v popelu.*⁴⁵ Celá kniha pak pokračuje návštěvou Jobových přátel, kteří se mu snaží jeho utrpení nějak zdůvodnit.

Všimněte si prosím, Job *opravdu* neudělal nic zlého, to jen čtenář v zákulisí vidí na nebe i na zem a slyší shora dialog Hospodina s ďáblem a zcela rozhovor Joba s jeho přáteli. Job neví, co se stalo v nebi, vidí pouze své neštěstí a celou knihu, kolem čtyřiceti kapitol, jen křičí k Bohu: „Proč?“ – a jeho otázka zůstane nezodpovězena.

Job nakonec vychází ze zkoušky úspěšně; ukazuje se, že jeho zbožnost nebyla podmíněna ani

⁴³ Job 1,9–11.

⁴⁴ Job 1,21.

⁴⁵ Job 2,7–8.

bohatstvím ani zdravím ani radostí z rodiny. Na závěr knihy potom v novém postavení žehnal *Jahve* Jobovi ještě více než v bývalém. Měl čtrnáct tisíc ovcí, šest tisíc velbloudů, tisíc párů hovězího dobytka a tisíc oslic. Měl sedm synů a tři dcery⁴⁶ a potom Job žil ještě sto čtyřicet let a viděl své syny a syny svých synů až do čtvrtého pokolení. Potom Job zemřel obtížen léty a sytý života.⁴⁷ Ano, Job zemřel stár a sytý dnů, ale jeho utrpení zůstalo nevysvětleno. Na Jobovo „proč?“ Bůh ani kniha neodpovídá.

Ani v Novém zákoně neuslyšíme odpověď, vždyť ani sám Kristus utrpení člověka neodstranil. Je pravda, že kam Ježíš přichází, tam uzdravuje, léčí, křísí z mrtvých, slepým vrací zrak a němým řeč. Jenomže ne natrvalo. Všichni Kristem uzdravení nakonec zemřou tak, jako umírají ostatní lidé. Ani Lazar z Betánie ani mládenec naimský nejsou vyčlenění z údělu ostatních lidí. Ježíš utrpení ani nevysvětlil. Problém utrpení člověka tak zůstává nezodpovězený do dnešních dnů a odolává úvahám teologů v průběhu časů. Můžeme tedy tuto kapitolu uzavřít s Blaisem Pascalem, který říká, že *Ježíš utrpení neodstranil, ani nevysvětlil, ale nesl je s námi*.

Po úvahách o smyslu života a smyslu utrpení člověka se v příští přednášce zkusíme podívat na to, kdo vlastně člověk je, jakou má jeho život hodnotu. Zjistíme, že svoboda a odpovědnost jsou dvě slova pro stejnou situaci.

⁴⁶ Job 42,12–13.

⁴⁷ Job 42,16–17.

NEPATŘÍM SVÝM RODIČŮM

Přednášky o hodnotě lidského života nemůžeme začít jinak než konstatováním smutného primátu, který v živočišné říši držíme: jsme jediný druh na světě, jenž zabíjí svá mláďata, protože se mu o ně nechce starat. Tvor, který sám sebe klasifikuje jako vrchol evoluční pyramidy, je příliš lhostejný k tomu, aby se postaral o své potomky. Obhajuje se tím, že mláďata do určitého věku ještě nejsou mláďata, a pak už jsou.

Křesťan ví, že na rozdíl od textu písně *Život je jen náhoda* jeho život náhoda není. A to i přesto, že při vzniku jeho těla míchala kartami především náhoda. Jenomže, jak už víme, křesťan by vám řekl, že všechno v jeho životě proniká a řídí Boží prozřetelnost a že, jak říká Kristus: *U vás však jsou spočítány i všechny vlasy na hlavě*.⁴⁸ Pro křesťana je Bůh uprostřed všech náhod. Zkusím to vysvětlit.

Nejen ve vesmíru, ale i v životě každého z nás existuje něco podobného jako antropický princip. To je tak: Buňka, která dává vznik spermii, obsahuje celkem 46 chromozómů dvaceti tří druhů (jako ostatně každá buňka těla člověka, počítáme-li u muže chromozomy X a Y jako jeden druh). Můžeme si představit, že máme v této buňce

⁴⁸ Luk 12,7